

ΠΑΝΟΡΑΜΑ

ΤΕΧΝΕΣ

ΘΕΑΜΑΤΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Η υπόθεση Οτζαλάν και οι τύχες της δημοκρατίας

Ο συνθηθέστερος φόγος που απευθύνεται στους ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης είναι ότι σιωπούν μπροστά στα κρίσιμα γεγονότα. Το αν αυτός ο φόγος ευσταθεί ή όχι, ή το γιατί και πότε εκτοξεύεται, είναι μια άλλη ιστορία. Πάντως τούτη την ώρα, αυτός ο φόγος δεν μπορεί να διατυπωθεί από κανέναν. Απέναντι στο οξύ πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την υπόθεση Οτζαλάν, ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων της τέχνης, του θεάματος, κυρίως, και μαζί ένας μικρότερος αριθμός ανθρώπων των γραμμάτων, όχι απλώς μιλάει δημόσια και υψηλόφωνα, αλλά έχει πάρει από την πρώτη στιγμή κατηγορηματική θέση και έχει κινητοποιηθεί.

Όμως, καθώς αυτός ο χώρος δεν είναι ευτυχώς μονολιθικός – όπως κοντεύει να μας κάνει να το πιστέψουμε ο τηλεοπτικός βομβαρδισμός – μερικοί άνθρωποι που δουλεύει τους είναι το γράψιμο, έχουν δημοσιεύσει τις απόψεις τους, οι οποίες ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε διαφορές τους, είναι όλες αντίθετες προς τις αντιλήψεις των πρώτων. Και αυτές οι αντιλήψεις, με τις παραλλαγές και τις αποχρώσεις τους, μέσα από τα φώτα της τηλεόρασης, τους προσβολές των εξεδρών, τον ορυμαγδό των μεγαφώνων, τους πηχιαίους τίτλους κάποιων εφημερίδων, διασταυρώνονται με την άποψη που πάει να επικρατήσει στο πολιτικό τοπίο, και τελικά την ενισχύουν. Την άποψη δηλαδή πως ο Οτζαλάν υπήρξε θύμα προδοσίας, και μάλιστα προδοσίας που διέπραξε η ελληνική κυβέρνηση.

Βέβαια, η κατηγορία της προδοσίας δεν ακούγεται για πρώτη φορά στον τόπο μας. Η ουκοφαντική και συστηματική χρήση της αποτέλεσε τη βάση για τον εξοντωτικό διωγμό της Αριστεράς στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου και μετά. Αλλά και μέσα στους κόλπους της Αριστεράς, και της ελληνικής και της διεθνούς, ποιος μπορεί να ξεχάσει τους τόσους αγωνιστές που εξοντώθηκαν ως προδότες, για να αποκατασταθούν ύστερα από χρόνια; Άλλωστε, ο ίδιος ο Βενιζέλος, δεν αναθεματίστηκε, τον καιρό του δικασμού, ως προδότης; Τα περιστατικά, σύγχρονα και παλαιότερα, αφθονούν. Μόνο που η συγκινησιακή φόρτιση των σημερινών πολιτικών συγκρούσεων τείνει να τα κάνει να ξεχνούνται. Ευτυχώς, κάτι τέτοιο δεν έγινε τουλάχιστον στον βαθμό που κάποιες πολιτικές δυνάμεις θα ήθελαν. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που με κείμενά τους αντέκρουσαν την κατηγορία περί προδοσίας. Και είναι συνεχώς περισσότεροι αυτοί που ως πολίτες την απορρίπτουν.

Ο Άγγελος Ελεφάντης, σ' ένα άρθρο του στην «Αυγή» (21.2.99) δείχνοντας το πόσο αβάσιμη είναι αυτή η κατηγορία, ανέλυσε θαυμάσια την πολιτική χρησιμοποίησή της. Όπως επίσης, την αναίρεσαν, ο καθένας με τον τρόπο του αλλά πάντως με επιχειρήματα και όχι με συναισθηματικές εκρήξεις, ο Γιάννης Τζαννετάκος στην «Ελευθεροτυπία» (20.2.99), ο Νίκος Μουζέλλης στο «ΒΗΜΑ» (21.2.99), ο Σπύρος Τσακνιάς στα «ΝΕΑ» (24.2.99), ο Γιώργος Γιαννούλπουλος στην «Ελευθεροτυπία» (24.2.99), και άλλοι.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα θα ήθελα επίσης να παραθέσω κάποιες σκέψεις. Και πριν απ' όλα, να επιστήνω τις φάσεις που ακολουθεί κατά κανόνα η πολιτική χρήση αυτής της κατηγορίας.

Πρώτη φάση: Απλώνεται ένα στρώμα φόβου, ώστε οι άνθρωποι να το σκεφτούν πολύ για να μιλήσουν. Κι αν κάποιος, παρ' όλα αυτά μιλήσουν, χαρακτηρίζονται αμέσως ως προδότες – υποκειμενικοί ή αντικειμενικοί, συνειδητοί ή παραπλανημένοι, δεν έχει σημασία.

Δεύτερη φάση: Αν κάποιος δεν συνετιστεί κι εξακολουθήσει να εκφράζεται, τότε του αφαιρείται το δικαίωμα του λόγου.

Τρίτη φάση: Αν κάποιος, παρά ταύτα, εξακολουθεί να δρα, του αφαιρούνται τα πολιτικά δικαιώματα.

Τέταρτη φάση: Αν αυτός ο οποιοσδήποτε, γίνει με τη στάση και τη δράση του επικίνδυνος, τότε του αφαιρείται το δικαίωμα της ζωής. Γιατί ποιος προδότης έχει το δικαίωμα να ζει;

Αν σε μερικούς όλα αυτά μπορεί να φανούν υπερβολικά, θα τους έλεγα πως τούτες τις φάσεις τις είδαμε να πραγματοποιούνται με τον πιο έντονο τρόπο στον τόπο μας. Με την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας όλοι ελπίζαμε πως δεν θα επαναληφθούν ποτέ. Όμως, το ότι οι απαρχές της πρώτης φάσης έχουν πια συντελεσθεί, είναι για πολλούς, όπως και για μένα, κάτι το ολοφάνερο. Από τη δική μας στάση εξαρτάται αν το ρεύμα αυτό θα απλωθεί, θα μπει στις επόμενες φάσεις, θα καταλύσει τη δημοκρατία.

Βέβαια, για την κατάλυση της δημοκρατίας χρειάζεται να συνεργήσουν πολλοί παράγοντες. Ένας απ' αυτούς, που πολύ λίγο στις μέρες μας τονίζατε, είναι η κατάλυση του λόγου, όχι με την έννοια πια της ομιλίας, αλλά της ορθολογικότητας. Και συνακόλουθα η κυριαρχία του συγκινησιακού στοιχείου απέναντι στο νοητικό,

της πίστης απέναντι στη διερεύνηση, της θεβαιότητας απέναντι στην αμφιβολία, του δόγματος απέναντι στην κριτική. Όλες αυτές τις μέρες έχουμε γίνει θεατές τέτοιων φαινομένων. Και μέσα από τα ξεπιάσματα οργής και αγανάκτησης, ντροπής και ταπείνωσης, αυτοδικαίωσης και ετεροκαταδίκης, βλέπουμε την τηλεόραση να έχει αναλάβει έναν κυρίαρχο ρόλο. Με την αποδομημένη ροή των εικόνων, με την κατάργηση των πλαισίων του χρόνου και του τόπου, με τη συνταύτιση ιδιωτικού και δημοσίου, η τηλεόραση δεν μεγεθύνει μόνο τα παραπάνω φαινόμενα, αλλά μπορεί πια και να τα δημιουργεί.

Ένας άλλος παράγοντας, που δεν αναφέρεται και τόσο συχνά, αλλά που λειτουργεί από καιρό, είναι η θεοποίηση του σκοπού και ο εξαγιασμός του μέσου. Για πολλούς, πολιτικούς και μη, τα μέσα καταγγέλλονται ως κακά μόνο όταν τα χρησιμοποιεί ο αντίπαλος. Γι' αυτούς όμως που τα χρησιμοποιούν κατά τον αντιπάλου γίνονται αυτομάτως καλά ή τουλάχιστον ανεκτά. Για να μείνω σε μερικά πρόσφατα: Η σύλληψη ομήρων από στρατοκρατικά καθεστώτα προκαλεί αγανάκτηση. Αλλά η κράτηση ομήρων στις ελληνικές προεδρίες από εξεγερμένους Κούρδους, θεωρείται περίπου δικαιολογημένη, αφού μάλιστα πλήττει μιαν εξοβελιστέα κυβέρνηση. Ή ακόμα περισσότερο, όλες πια οι πολιτικές παρατάξεις, ακόμα και οι δεξιές, απορρίπτουν τις ξένες επεμβάσεις στα πολιτικά μας πράγματα. Όταν όμως αυτές τις μέρες, οι φιλοξενούμενοι Κούρδοι, παρεμβαίνουν στην ελληνική πολιτική ζωή και καταγγέλλουν την κυβέρνηση, οι παρατάξεις που θέλουν να ανατρέψουν αυτή την κυβέρνηση όχι μόνο δεν καταγγέλλουν τις τέτοιες παρεμβάσεις, αλλά δύσκολα κρύβουν την ευχαρίστησή τους. Μέσα σ' όλα αυτά η αλληλεγγύη με τον κουρδικό λαό γίνεται ένα εργαλείο για την αλλαγή της ελληνικής πολιτικής σκηνής. Μήπως θα 'πρεπε να δούμε πια αυτή την αλληλεγγύη ανεξάρτητα από τα δικά μας προβλήματα;

Μα οι κυβερνήσεις πρέπει να παραμένουν επ' άπειρον; – μπορεί να αντιρωτήσε κάποιος. Βεβαίως και όχι. Η εναλλαγή των κυβερνήσεων είναι η ουσία της δημοκρατίας. Αλλά ακριβώς στη δημοκρατία αυτή η εναλλαγή πραγματοποιείται μόνο με θεσμικούς τρόπους. Αντίθετα, η χρησιμοποίηση εξωθεσμικών μέσων για την ανατροπή μιας κυβέρνησης, γίνεται ο ισχυρότερος

παράγοντας για την κατάλυση της δημοκρατίας. Κι εδώ νομίζω πως βρίσκονται οι μεγάλες ευθύνες της κυβέρνησης.

Κανείς δεν παραγνωρίζει τα αρνητικά αποτελέσματα που είχαν οι αδέσιοι και άστοχοι χειρισμοί στην υπόθεση Οτζαλάν (μολονότι εδώ αξίζει να σημειωθεί πως όλη η πολεμική γίνεται εναντίον των άτεχνων πυροτεχνουργών που μέσα στα χέρια τους έσκασε η μπόμπα, και όχι εναντίον εκείνων που έφεραν και τοποθέτησαν την μπόμπα). Αλλά ακόμα σοβαρότερες είναι νομίζω οι ευθύνες της κυβέρνησης, που δεν μπόρεσε να εξουδετερώσει εγκαίρως τους εξωθεσμικούς παράγοντες, να εξαλείψει αυτό το καινούργιο παρακράτος, το εθνικιστικό – λαϊκιστικό, που είναι εξίσου επικίνδυνο με το παλιό παρακράτος, το αμιγώς ακροδεξιό. Όλα αυτά τα φαινόμενα, αυτές οι δυνάμεις, αναπτύσσονται μέσα σ' ένα ομιχλώδες πολιτικό τοπίο. Όμως νομίζω πως η πυκνή ομίχλη που απλώθηκε αυτές τις μέρες, αρχίζει να διαλύεται, μολονότι ώρες – ώρες πάνε να τη δυναμώσουν κάποιες άστοχες και αμετροεπείς δηλώσεις κυβερνητικών παραγόντων.

Πάντως δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε πως όταν αυτές οι δυνάμεις, όσο ετερόκλητες κι αν είναι, κατορθώσουν να συνενωθούν, όταν ένας λαϊκιστικός σοσιαλισμός έλθει εις γάμου κοινωνίαν με ένα πολεμοχαρή εθνικισμό, τότε έχουμε εθνικοσοσιαλισμό. Όπως και πρέπει πάντα να έχουμε υπόψη μας ότι ο γερμανικός εθνικοσοσιαλισμός και ο ιταλικός φασισμός δεν είχαν μόνο τραμπούκους Ες-Ες και μελανοχιτώνες, αλλά και μεγάλους φιλοσόφους, όπως τον Τζεττίλε και τον Χάιντεγκερ, μεγάλους συγγραφείς όπως τον Πιραντέλλο, μεγάλους ποιητές, όπως τον Έζρα Πάουντ και τον Γκόντφριντ Μπεν. Φυσικά δεν πιστεύω πως κάτι τέτοιο θα συμβεί σε μας. Για χίλιους δυο λόγους, που αξίζει κάθε φορά να επαναπροσδιορίζονται και να ξανασυζητούνται, αλλά ακόμα και για τον εξής:

Γιατί παρά την ομίχλη, παρά το ότι κάποια στιγμή μπορεί και να βολευτούμε σ' αυτήν, τελικά προσπαθούμε να τη διαλύσουμε, να χρησιμοποιήσουμε τον νου μας, να πάρουμε τις τύχες μας στα χέρια μας. Κι ακόμη γιατί, όπως είχε πει ο Μαρξ, όταν τα πράγματα επαναλαμβάνονται στην ιστορία, την πρώτη φορά συμβαίνουν υπό τη μορφή τραγωδίας, ενώ τη δεύτερη υπό μορφή κωμωδίας. Αλλά και από τραγωδίες και από κωμωδίες είμαστε μαθημένοι σ' αυτόν τον τόπο.

Του Τίτου Πατρίκιου